

присутність природжених якостей є актуальним для підприємця в реалізації його діяльності. Ці якості формуються як результат складних процесів соціалізації [3, с. 57].

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/2021/04/19/Osnovy%20pidpryyemnytstva.pdf> (дата звернення: 17.04.2023).
2. М'яленко В. В. Психологія професійної самореалізації молоді : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2016. 104 с.
3. Остапчук А. Д., Збарська А. В. Організація підприємницької діяльності у фірмі: навч. посібник [за ред. професора В. К. Збарського]. Київ: НУБіП України, 2015. 273 с.
4. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва: Навчальний посібник. Львів, 2001. 276 с.
5. Психологічний портрет підприємця. URL : https://pidru4niki.com/87779/psihologiya/psihologichniy_portret_pidpriyemtsya (дата звернення: 18.04.2023).
6. Психологічні особливості підприємницької діяльності. URL: <https://sites.google.com/site/ecolicej/navcalnij-proces/uroki-ekonomiki/11-a-klas/viznacalni-risi-ta-osoblivosti-pidpriemnickoie-dialnosti/psihologichni-osoblivosti-pidpriemnickoie-dialnosti> (дата звернення: 17.04.2023)
7. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. Л.М. Карамушки. Київ: Фірма «ІНКОС», 2005. 366 с.

Федор Наталія

Науковий керівник – доц. Адамська Зоряна

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Особливості міжособистісної взаємодії в мережі Інтернет сьогодні привертає увагу науковців різних галузей – фізіологів, медиків, соціологів, філософів, педагогів, психологів. Адже саме ці фахівці практично кожного дня констатують стрімке зростання кількості нових користувачів Інтернету, а відповідно, й кількості залежних від віртуально-інформаційного середовища. Однак попри свою беззаперечну актуальність проблема інтернет-залежності сьогодні ще вивчена недостатньо глибоко.

У зарубіжній психології дослідження проблеми інтернет-залежності бере свій початок з 90-х років минулого сторіччя. Першими з цим феноменом зіткнулися компанії, які використовували в своїй діяльності Інтернет та зазнали втрат тоді, коли у співробітників з'явився патологічний потяг до надмірного перебування в мережі, а також лікарі-психотерапевти, до яких зверталися за допомогою ці працівники. Основними скаргами були: зменшення працездатності, розсіювання уваги, порушення сну, роздратованість, втома, ослабленість імунної системи тощо.

Найбільш суттєві дослідження в цій галузі розпочалися з кінця 90-х років ХХ стліття. Їх інтенсивність зростає прямопропорційно до кількості користувачів інтернет-мережі. Наукові роботи як вітчизняних, так і закордонних дослідників присвячені різним аспектам проблеми:

- інтернет-залежність загалом (А. Голдберг, Д. Грінфілд, Р. Девіс, Т. Ісакова, О. Камінська, М. Орзак, Дж. Сулер, С. Холл, М. Шоттон та ін.);
- вплив комп'ютерних ігор на особистість підлітка (І. Белавіна, О. Беляєва, П. Біленчук, Е. Болескіна, Л. Подригало, М. Іванов, Н. Садовська, Н. Сапіра, Г. Чайка та ін.);
- дослідження ідентичності користувачів мережі Інтернет та процесів самопрезентації в мережі (І. Зварич, Е. Мулик, А. Ортштейн, Х. Турецька, Я. Чапак та ін.);
- психологічні аспекти комунікативних процесів в мережі (Л. Гур'єва, Т. Карабин, О. Черемісіна та ін.);
- дослідження психічних та поведінкових розладів в осіб молодого віку з комп'ютерною залежністю (Т. Больбот, Т. Вакуліч, Ю. Вінтюк, Л. Юр'єва та ін.).

Здійснений нами теоретичний аналіз дозволив виокремити два підходи щодо змісту та напрямів вивчення Інтернет-залежності – медичний та психологічний. Зокрема, медичний підхід перш за все передбачає психіатричний або психотерапевтичний аспекти, а закордонні вчені взагалі окремо виділяють адиктологічний аспект. Так, перше визначення інтернет-залежності представив американський

психотерапевт А. Гольдберг в 1996 році. На його думку, «інтернет-залежність» – це нав'язливе або компульсивне бажання увійти до Інтернету, знаходячись «off-line», та неможливість вийти з Інтернету, перебуваючи «on-line» [7].

Основними критеріями інтернет-залежності А. Гольдберг визначає: толерантність (зростання обсягу часу, який людина проводить в інтернеті); синдром відмови (проявляється через такі симптоми, як тривога, нав'язливі міркування, фантазії про інтернет, довільні чи мимовільні рухи пальців – друкування на клавіатурі); понаднормове використання інтернету; постійне, але безуспішне бажання припинити чи хоча б контролювати використання інтернету); значний обсяг часу затрачується на діяльність з використанням інтернету; важливі види діяльності замінюються використанням інтернету; постійне використання інтернету, попри усвідомлення можливих проблем, пов'язаних з цим [7].

Інший вигляд має психологічний напрям. Зокрема, К. Янг висвітлює проблему використання Інтернету суто з психологічної точки зору. На її думку, «інтернет-залежність» – це широке поняття, яке позначає велику кількість поведінкових відхилень та контролю над потягом, а ступінь адикції слід визначати не кількістю проведеного в Інтернеті часу, а сумою втрат у суттєвих сторонах свого життя. Так, серед індивідуально-психологічних особливостей осіб, схильних до інтернет-залежності, дослідниця розглядає високий рівень абстрактного мислення, впевненість у собі, індивідуалістичність, чутливість, настороженість, прояви нонконформізму тощо [6].

Особливу увагу К. Янг звертає на такі характеристики інтернет-залежності, як інформаційне перевантаження, стрес та напругу, підвищений рівень тривоги через нездатність сформувати чіткий образ навколишньої дійсності. Аналізуючи наслідки цієї залежності, вказує на порушення стосунків з оточенням, порушення здатності людини до повноцінного життя [6].

Однак К. Боярова стверджує, що визнавати залежність від Інтернету хворобою поки передчасно, а заявити про такий феномен, вести дослідження і надавати психологічну допомогу людям які підпадають під вплив цього феномена – актуально і гуманно [1].

Представники різноманітних підходів багато уваги приділяли пошуку основних причин інтернет-залежності. Так, в контексті сучасного психоаналітичного підходу такими розглядаються незадоволена сексуальна потреба та витіснені травматичні переживання. На думку біхевіористів інтернет-залежність спричинює формування установки фіксованої на адиктивному агенті та домінування стимулів, що викликають реакцію адиктивного типу. Згідно когнітивного підходу основними причинами є когнітивні викривлення при сприйнятті інтернету. Згідно гуманістичного підходу – це наявність фрустрованих потреб, перешкод на шляху до самоактуалізації, відчуття внутрішньої дисгармонії тощо [3].

Х. Турецька виокремлює три основні виміри, у яких варто вивчати чинники Інтернет-залежності: характеристики соціальної ситуації, характеристики можливостей віртуального середовища та психологічні особливості Інтернет-користувачів. До основних характеристик соціальної ситуації належать: «збільшення дистанційованості між людьми, дезінтеграція традиційних заснованих на спільності форм сусідства, зростання кількості розлучень і змін місця проживання, інформатизація суспільства» [5, с.101]. Характеристики можливостей віртуального середовища включають в себе: анонімність, фізичну непередставленість, своєрідність протікання процесів міжособистісного сприймання в умовах відсутності невербальної інформації, нерегламентованість поведінки, зниження психологічного й соціального ризику в процесі спілкування; діалоговий і мовний характер взаємодії людини з комп'ютером. Серед психологічних особливостей користувачів дослідниця звертає увагу на особливості емоційної сфери (депресія, тривожність тощо); індивідуально-психологічні особливості (низька самооцінка, висока потреба в спілкуванні, низький рівень соціальної сміливості тощо); особливості соціально-комунікативної сфери (переживання напруги, тривоги, розпачу, низький рівень впевненості в собі, негативна комунікативна установка тощо); особливості когнітивної сфери Інтернет-залежних (дисфункційні настановлення щодо себе й світу) [5, с.101].

На думку Л. Гуменюк найбільш вагоме значення для формування інтернет-залежності мають соціально-психологічні чинники. Адже мережа відкриває для своїх користувачів широкі можливості для створення і розширення соціальних контактів, для спілкування, відпочинку, розслаблення, розваг, знайомств, емоційної підтримки, навчання тощо. Водночас, здійснене авторкою емпіричне дослідження вказує на те, що інтернет-залежним особам притаманний вищий рівень відчуття самотності та соціальної депривації, порівняно з іншими, низький самоконтроль [2].

Вивчення законів психічного віддзеркалення та розвитку в умовах використання Інтернет-ресурсів дозволило виявити низку важливих психологічних закономірностей міжособистісної взаємодії в мережі Інтернет. Різні дослідники називають як позитивні, так й негативні ефекти цієї взаємодії. Так, до позитивних перетворень належать такі: розвиток логічного, прогностичного та оперативного мислення; посилення загальних інтелектуальних здібностей; адекватна спеціалізація пізнавальних процесів; підвищення самооцінки та впевненості в собі; формування ділових позитивних якостей. До негативних особистісних перетворень відносяться: деформування особистісної структури; розвиток деструктивних форм поведінки; зниження інтелектуальних здібностей при вирішенні шкільних задач; зниження

гнучкості пізнавальних процесів; формування залежної поведінки; потенціювання судорожної активності.

Так, З. Карпенко, на основі здійсненого аналітичного огляду сучасних зарубіжних досліджень, звертає увагу на неоднозначність впливу Інтернет-мереж на підлітків. Зокрема, як зазначає дослідниця, «швидке зорове сканування онлайнної інформації супроводжується її неглибоким когнітивним опрацюванням, розсіюванням уваги й утрудненим збереженням засвоєного контенту в довготривалій пам'яті» [4, с. 138]. Звертається увага й на те, що попри легкість пошуку інформації в Інтернеті, що сприяє швидкому входженню в гіпертекстове середовище, все ж зменшується обсяг когнітивних ресурсів реципієнта, що гальмує розвиток його критичного мислення, «навичок розуміння прочитаного й особистісної інтерпретації сприйнятого тексту» [4, с. 139].

Таким чином, на підставі аналізу існуючих в літературі підходів було уточнено зміст поняття «інтернет-залежність». Підкреслено, що дана залежність являє собою особистісну характеристику як сукупність когнітивних, емоційних та фізіологічних порушень, які виявляються у поведінці, вказуючи на те, що у індивіда відсутній контроль над застосуванням Інтернету, він не в змозі припинити цей процес, продовжує значний час знаходитись у віртуально-інформаційному середовищі, незважаючи на негативні наслідки. Отже, можна говорити про інтернет-залежну поведінку як наслідок, і водночас, об'єктивний показник інтернет-залежності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боярова К. В. Кібер-адикція як наслідок патологічного використання інтернету [Електронний ресурс] / К. В. Боярова – Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vkhnpu_psykhol/2009_30/8.html (дата звернення 12.04.2023).
2. Гуменюк Л. Й. Соціально-психологічні фактори інтернет-адикції. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. №1. 2013. С. 11 – 20
3. Камінська О. В. Психологічні детермінанти формування інтернет-залежності. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. С. 194 – 204. URL: <http://ser.bsmu.edu.ua/index.php/2227-6246/article/download/159547/158780> (дата звернення 12.04.2023).
4. Карпенко З. С. Аксіологічний контекст інформаційної безпеки дитинства. Актуальні проблеми рекреаційної психології та педагогіки дитинства : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конференції 14-15 вересня. 2018. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2018. С. 138–142.
5. Турецька Х.І. Психологічні чинники інтернет-залежності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. №2 (2). 2012. С. 95 - 104
6. Янг К.С. Діагноз - Інтернет-залежність // Світ Інтернет. - 2000. - № 2. - С. 24-29.
7. Goldberg I. Internet Addictive Disorder. URL: <http://www.psycom.net/iadcriteria.html> (дата звернення 12.04.2023).